

Poročilo delovne skupine TUNING 2 (2003-2005)

- Izobraževalne vede

1. Uvod v predmetno področje

Izobraževanje je multidisciplinaren predmetno področje, ki ga tvori vrsta temeljnih ved, kakor so psihologija, sociologija, filozofija, uporabno jezikoslovje, kurikularne študije, družbene in politične vede, socialna antropologija in zgodovina. Ko gre za izobraževanje učiteljev, se tudi različni učni predmeti (na primer matematika, jeziki in literatura, naravoslovne in družbene vede, umetnost itd.) uporabljajo, da bi pojasnili naravo poučevanja, učenja in ocenjevanja pri vseh predmetih v širokem razponu družbenih, kulturnih in ekonomskih kontekstov. Ker je predmetno področje usmerjeno k ljudem, so moralne in etične vrednote visoko na prednostni lestvici.

Predmetno področje se deli na dve široki, a tesno povezani področji, in sicer na *izobraževanje učiteljev* in *izobraževalne vede*¹.

Izobraževanje učiteljev

Danes so v Evropi vsi srednješolski učitelji, skoraj vsi osnovnošolski učitelji in mnogi predšolski učitelji izobraženi do stopnje prve visokošolske diplome ali enakovredne stopnje. V mnogih državah, če ne celo v večini držav, kurikularne sestavine in standardi dosežkov sledijo nacionalnim smernicam, ki jih postavijo ministrstva za šolstvo ali strokovni organi, kakor so strokovni sveti, kar zagotavlja določeno stopnjo homogenosti programov. V drugih državah ima pri tem prednost avtonomija univerze in tam prihaja do velikih razlik med študiji na različnih univerzah. Seveda pa morajo bodoči učitelji pridobiti širok spekter kompetenc, vključno z znanjem, vrednotami in veščinami, potrebnimi za doseganje najvišjih akademskih standardov pri svojih predmetih ali kurikularnih področjih, hkrati pa morajo biti v celoti seznanjeni s teorijo in prakso izobraževanja za starostno skupino, ki jo bodo poučevali, z nacionalnimi prednostnimi nalogami na področju izobraževanja in z vlogo učiteljev kot strokovnjakov v hitro spreminjajočem se ter nepredvidljivem družbenem okolju.

Glede na države, zastopane v delovni skupini za izobraževalne vede, se v 50% primerov tečajji začetnega izobraževanja učiteljev na ravni prve ali druge stopnje zagotavljajo tudi za univerzitetne učitelje, učitelje v poklicnih kolidžih in tutorje na zdravstvenih šolah.

V večini držav so zagotavljeni programi stalnega strokovnega razvoja za učitelje, druge strokovnjake v izobraževanju, zdravstvene delavce in druge (ti programi so lahko obvezni), ki pa vedno ne omogočajo tudi višje kvalifikacije. Vendar pa si tisti, ki to želijo, lahko pridobijo diplome na ravni drugega in tretjega cikla.

¹ Klasifikacija ISCED 1997, glej http://www.unesco.org/education/nfsunesco/doc/isced_1997.htm.

Izobraževanje

14 Usposabljanje učiteljev in izobraževalne vede

Usposabljanje učiteljev za predšolsko vzgojo, vrtec, osnovno šolo, poklicne, praktične, nepoklicne predmete, izobraževanje odraslih, izvajalcev usposabljanja in za invalidne otroke. Splošni in specializirani programi usposabljanja učiteljev. *Ne bomo uporabljali izraza* usposabljanje učiteljev, *temveč pogosteje uporabljen izraz* izobraževanje učiteljev.

Izobraževalne vede: razvoj kurikula in nepoklicnih ter poklicnih predmetov. Ocenjevanje, preverjanje in merjenje, pedagoške raziskave, druge izobraževalne vede.

Delovna skupina za izobraževanje je odkrila anomalijo v zvezi z izobraževanjem učiteljev glede na doseganje oziroma dodeljevanje diplom prve in druge stopnje. Ta anomalija je še posebno očitna v zaporednih modelih izobraževanja učiteljev, kjer študenti študirajo eno ali dve akademski disciplini (180–240 kreditnih točk ECTS) prej, kot pričnejo s podiplomskim študijem na področju izobraževanja učiteljev (60–90 kreditnih točk). Čeprav so študenti lahko zbrali skupaj 240–320 kreditnih točk ECTS, da bi pridobili začetno učiteljsko kvalifikacijo, v številnih državah več kakor 300 tako zbranih kreditnih točk ne zadostuje za diplomu druge stopnje, čeprav lahko podiplomske sestavine v glavnem ustrezajo deskriptorjem druge stopnje.

Da bi zagotovili skladnost izobraževanja učiteljev z bolonjskimi študijskimi strukturami prve in druge stopnje ter primerljivost z drugimi disciplinarnimi področji, delovna skupina za izobraževanje učiteljev priporoča, da bi morale strukture prve in druge stopnje to olajševati. Za pot do diplome druge stopnje skupina predlaga več mogočih načinov:

- Diploma prve stopnje iz izbranega predmeta (predmetov) v obsegu 180–240 KT, ki ji sledi kvalifikacija s področja izobraževanja učiteljev v zaporednem modelu in v obsegu 90–120 KT (najmanj 90 KT, če je predmetna didaktika ali pedagoške sestavine že vključena na prvi stopnji), ki vključuje sestavine raziskovalnega usposabljanja.
- Diploma prve stopnje iz izbranega predmeta (predmetov) v obsegu 180–240 KT, ki ji sledi diploma druge stopnje s področja izobraževanja učiteljev v zaporednem modelu in v obsegu 60 KT, tej pa v določenem časovnem roku sledi kvalifikacija druge stopnje iz izobraževalnih ved ali strukturirano uvajanje v pedagoško delo (ki vključuje raziskovalno usposabljanje) v obsegu 60 KT.
- Integrirana diploma prve stopnje, pri čemer so predmet (predmeti) poučevanja in pedagoške sestavine med študijem ponujeni v vzporednem modelu in v obsegu 240 KT, ki ji sledi druga stopnja s področja izobraževalnih ved ali strukturirano uvajanje v pedagoško delo (ki vključuje raziskovalno usposabljanje) v obsegu 60 KT.

Izobraževalne vede

Med študiji izobraževalnih ved na prvi stopnji obstaja precej razlik, vsi pa vključujejo intelektualno rigorozen študij izobraževalnih procesov, sistemov in pristopov ter kulturnih, socialnih, političnih in zgodovinskih kontekstov, v katere so vpeti. Po Evropi so si vsebine in glavne sestavine izobraževalnih ved na prvi stopnji v glavnem podobne, če upoštevamo, da se nekatere vsebine in sestavine posameznih programov razlikujejo glede na postavljene cilje in podmene, so pa vsekakor primerne potrebam študentov. Med programi izobraževanja učiteljev na druge stopnje imajo mnogi širši obseg in bi jih lahko ustrezneje imenovali programe izobraževalnih ved, kar še posebej velja za doktorski študij.

2. Diplomski profili in poklici

V zvezi z bolonjskim modelom treh ciklov trenutno v izobraževalnih programih opazamo različne prakse. Medtem ko so nekatere države že pred leti sprejele model treh ciklov (Velika Britanija, Irska), se druge trenutno nahajajo v različnih fazah razvoja, vendar ni na področju te delovne skupine nobene države, kjer ne bi razpravljali o uvedbi bolonjskega procesa.

Tipične diplome na področju izobraževanja učiteljev

Cikel	Tipične diplome

Prvi cikel	Programi za pripravo predšolskih, osnovnošolskih in srednješolskih učiteljev ter učiteljev iz drugih sektorjev vključujejo izobraževalne vede, predmetno specifične in/ali področno specifične izobraževalne vede, ustrezne za ciljna učna področja, ter element praktičnega poučevanja na ciljnem področju, katerega trajanje se od države do države EU razlikuje. Študenti običajno študirajo eno ali dve akademski disciplini bodisi sočasno (pogosteje za delo na predšolski / osnovnošolski / srednješolski ravni) ali pred izobraževalno sestavino programa (pogosteje za delo na srednješolski ravni). Vsi srednješolski učitelji morajo imeti izobrazbo prve stopnje s področja izbranega predmeta poučevanja, ki jo lahko dosežejo pred kvalifikacijo s področja izobraževanja učiteljev, na primer v zaporednem modelu izobraževanja učiteljev, kjer diplomi sledi enoleten intenzivni program s področja izobraževanja, kakor je na primer v Veliki Britaniji, na Irskem in v Španiji. V nekaterih državah morajo imeti učitelji izobrazbo druge stopnje, da si lahko pridobijo status kvalificiranega učitelja, na primer na Finskem. Ponekod imajo osnovnošolski in predšolski učitelji še lahko začetno izobrazbo pod ravnjo prve stopnje. Vendar pa si celotna Evropa prizadeva, da bi vsi učitelji na vseh ravneh izobraževanja imeli visokošolsko diplomo.
Drugi cikel	Za izobraževanje učiteljev je na razpolago širok nabor specialističnih programov stalnega strokovnega razvoja, ki se pogosto nadgradijo s stopnjo Master's, včasih pa ponujajo le dokončanje študija na dodiplomski ravni. Študij druge stopnje strokovnjakom po navadi omogoča, da se naprej specializirajo na svojem izbranem področju ali pridobijo kvalifikacijo na novem področju – na primer diplomant iz (čiste) matematike (prvi cikel) nadaljuje študij (drugi cikel) in postane učitelj matematike. Tipične diplome druge stopnje s področja izobraževanja učiteljev pa med drugim vključujejo izobraževanje za posebne potrebe, izobraževanje v zdravstvu [<i>Nurse Education</i>], didaktike, povezane s posameznimi predmeti v kurikulumu, poučevanje in učenje v visokem šolstvu, izobraževanje odraslih, usmerjanje in svetovanje. Večina programov drugega cikla vključuje oblike, v katerih se poučuje [<i>taught component</i>], podpira pa jih empirična in/ali teoretična naloga ali disertacija, ki predstavlja zaključno tretjino (ali še večji delež) programa. Oblike, v katerih se poučuje, lahko vključujejo razvoj strokovnih veščin, kot so sistematično opazovanje, preverjanje, diagnosticiranje in svetovanje, lahko pa tudi pogloblja ali širi znanje in razumevanje. V mnogih državah je možna diploma druge stopnje, ki je povsem raziskovalna in je pogosto, ne pa vedno, vezana na študij tretje stopnje.
Cikel	Tipične diplome

Tretji cikel	Raziskovalni doktorat po navadi zahteva preučitev in zagovor obsežne in izvirne raziskave na mednarodni ravni odličnosti, ki je predstavljena v izčrpni tezi. V mnogih državah se pričakuje, da del študija v zgodnejših letih vključuje oblike, v katerih se poučuje [<i>taught component</i>], to pa je povezano z razvojem raziskovalnega znanja in veščin ter s praktično pripravo raziskovalnega projekta v podporo empiričnemu in/ali teoretičnemu elementu diplome. V nekaterih državah (Danska, Portugalska, Irska, Velika Britanija) je bila ali pa se uvaja nova oblika doktorata z močnim strokovnim poudarkom. Ti strokovni doktorati vključujejo nadaljevalni predmetni študij, ki je ocenjen, ter nalogo, ki temelji na izvorni raziskavi in je podobna, vendar krajša od naloge za raziskovalni doktorat.

Tipične diplome na področju izobraževalnih ved

Cikel	Tipične diplome
Prvi cikel	Diplome prve stopnje iz izobraževalnih ved so po navadi multidisciplinarne, z močno prvino drugega predmeta. V drugih državah, na primer Španiji, so diplome prve stopnje iz izobraževalnih ved enopredmetne in se osredotočajo na izobraževanje s širšega vidika in z vidika njegove kompleksnosti. Programi temeljijo na širokem naboru intelektualnih virov, teoretičnih gledišč in akademskih disciplin zato, da bi poglobili razumevanje izobraževanja ter kontekstov, v katerih poteka. Tipične diplome vključujejo načela izobraževanja, zgodovino izobraževanja, sociologijo izobraževanja, izobraževanje odraslih, pedagoško psihologijo, delo z mladimi/delo v skupnosti, kurikularni razvoj, upravljanje v izobraževanju, delo v zvezi z zdravstvenim varstvom, upravljanje človeških virov, informatiko in knjižničarstvo, socialno pedagogiko, posebne potrebe v izobraževanju, izobraževalne politike, inovacije v izobraževanju, upravljanje šol. Opaziti je mogoče čedalje močnejši trend po vključitvi posebne sestavine izobraževalnih raziskav v diplomu prve stopnje, vključno s predmeti kot so metodološke osnove izobraževalnih raziskav, metode in modeli raziskav v izobraževanju ter osnove statistike.
Cikel	Tipične diplome

Drugi cikel	Tako kot pri izobraževanju učiteljev na drugi stopnji tudi v izobraževalnih vedah strokovnjakom po navadi omogočajo, da se nadalje specializirajo na svojih izbranih področjih. Specialnosti vključujejo pedagoško psihologijo, upravljanje v izobraževanju, osnovno zdravstveno varstvo, izobraževalno antropologijo, filozofijo izobraževanja in sociologijo izobraževanja. Večina diplom druge stopnje vsebuje oblike, v katerih se poučuje [<i>taught component</i>], vendar vsaj do 30 % sestojijo iz raziskovalne disertacije ali uporabnega projekta. V nekaterih državah, na primer v Španiji, na Finskem, Irskem in v Veliki Britaniji (v slednji, ko gre za diplome druge stopnje iz pedagoške psihologije), nekatere diplome druge stopnje vključujejo praktično delo v strokovnem okolju. Tako kot pri izobraževanju učiteljev je tudi tu mogoče doseči drugo stopnjo izključno z raziskovalnim delom. Tipične diplome druge stopnje iz izobraževalnih ved so: posebne izobraževalne potrebe, izobraževanje za tretje življenjsko obdobje, medkulturno izobraževanje, vrednotenje izobraževanja, upravljanje šol, izobraževanje odraslih, pedagogika prostega časa, socialna pedagogika.
Tretji cikel	Podobno opisu za izobraževanje učiteljev zgoraj.

Tipični poklici diplomantov iz izobraževalnih ved (zemljevid poklicev)

Cikel	Poklic
Prvi cikel	Izobraževanje učiteljev Poučevanje v šolah, izobraževanje v zdravstvu [<i>nurse education</i>], univerze/drugi visokošolski zavodi, poklicno izobraževanje. Učitelji nekaterih šolskih predmetov (npr. matematike, računalništva, jezikov) lahko najdejo službo tudi zunaj področja izobraževanja (komunikacije, poslovanje itd.). Izobraževalne vede Izobraževalni programi vseh vrst razvijajo načine razmišljanja in delovanja, ki jih je mogoče zlahka prenašati na druga področja, zato opravljajo diplomanti teh izobraževalnih programov najrazličnejše poklice. Diplomanti izobraževalnih ved delajo v muzejih, z mladimi, v skupnostih, založništvu (priprava in vrednotenje izobraževalnih gradiv), v lokalni in državni upravi na področju izobraževanja in svetovanja, v upravljanju izobraževanja, pedagoških storitvah, poučujejo posebne skupine, na primer odrasle, ljudi v tretjem življenjskem obdobju, delajo s priseljenci in v kadrovskih službah, kar je še posebno pogosto na Švedskem.

Drugi cikel	Izobraževanje učiteljev Učitelji v šolah (na primer na Finskem), vloge v vodenju in upravljanju, bolj specializirane vloge in nadzorne vloge v izobraževalnih ustanovah, raziskovalci, svetovalci za usmerjanje, koordinatorji posebnega izobraževanja, šolski psihologi (Velika Britanija). Izobraževalne vede Možnost napredovanja na višje položaje na izbranih področjih ali na nove položaje v zvezi z izbranim področjem specializacije, raziskovalci.
Tretji cikel	Izobraževanje učiteljev in izobraževalne vede Predavatelji na univerzah, politehnikah in kolidžih, raziskovalci, strokovnjaki na ministrstvih in agencijah za šolstvo, čedalje pogosteje poiščejo zaposlitev kot raziskovalci v samostojnih raziskovalnih in razvojnih ustanovah, v raziskavah in razvoju v upravnih organih s področja izobraževanja na nacionalni ali občinski ravni (nacionalni odbor za izobraževanje, regionalni razvojni centri), agencije za zagotavljanje kakovosti, višji položaji pri razvoju kurikula.

Vloga predmetnega področja v drugih diplomskih programih

Izobraževalne vede in izobraževanje učiteljev so povezane z mnogimi drugimi diplomskimi programi.

- o Učitelji morajo pri svojem študiju imeti osnove iz določenega predmeta in zato so vsi predmeti iz šolskih kurikulumov povezani z izobraževanjem učiteljev.
- o Izobraževalne vede lahko tvorijo del diplomskega študijskega programa na drugih področjih, na primer zgodovine, poslovanja, ali skupaj z drugimi predmeti, na primer z zgodovino in poslovno administracijo v muzejskih študijah.
- o Na mnogih univerzah po Evropi lahko študenti zdaj prosto izbirajo manjše sestavine svojega diplomskega študija, in mnogi izberejo module s področja izobraževanja učiteljev, na primer študenti psihologije, drugih družbenih ved (sociologije, antropologije, političnih ved) ali pa študenti predmetnih področij, kjer lahko po diplomi prve stopnje prehajajo v izobraževanje učiteljev.
- o Na nekaterih področjih izobraževanja učiteljev, na primer v šolski psihologiji, začetni prvostopenjski kvalifikaciji iz psihologije sledi magistrsko delo iz šolske psihologije. Za delo šolskih psihologov se po navadi zahteva tudi nekaj kliničnih izkušenj ali izkušenj v poučevanju.
- o Študijske enote s področja izobraževanja učiteljev so lahko del širokega nabora programov družboslovnih ved.

3. Učni izidi in kompetence – deskriptorji ciklov

Kompetence v izobraževalnih vedah so združljive z evropskim ogrodjem in dublinskimi deskriptorji. Delovna skupina za izobraževanje učiteljev bi rada poudarila, da so navedene

kompetence zgolj okvirne. Njihov seznam ni niti popoln niti dokončen in treba ga je uporabljati kot takega.

Prvi cikel	
Mnoge kompetence (generične in specifične) so skupne tako izobraževanju učiteljev kot izobraževalnim vedam; nekatere kompetence so specifične za izobraževanje učiteljev. Vse kompetence še ne bodo popolnoma razvite ob koncu prvega cikla študija in se bodo še naprej razvijale med strokovnim življenjem, predvsem v obdobjih izobraževanja in usposabljanja iz dela, vendar se ne bodo nujno razvile v kontekstu formalnega izobraževanja.	
Ključne predmetnospecifične kompetence	Ključne generične kompetence
<i>Skupne za izobraževanje učiteljev in izobraževalne vede</i> Učitelji in izvajalci usposabljanja bi morali biti sposobni učinkovito delati na treh prekrivajočih se področjih, enako kot diplomanti programov izobraževalnih ved. Biti bi morali sposobni: ○ delati z informacijami in znanjem predmeta, ki se poučuje, ter pedagoškimi vprašanji in njihovimi teoretičnimi osnovami; ○ delati z ljudmi – učenci/udeleženci usposabljanja, kolegi in drugimi partnerji v izobraževanju. To vključuje sposobnost analizirati kompleksne situacije v zvezi z učenjem ljudi in razvojem v nekaterih kontekstih; ○ delati v družbi – na lokalni, regionalni, nacionalni, evropski in širši globalni ravni, vključno z razvijanjem ustreznih strokovnih vrednot in sposobnostjo premisleka o praksah in kontekstih; ○ sposobnost razmišljanja vključuje sposobnost premisleka o svojem sistemu vrednot in tujih sistemih vrednot, razvoju in praksah.	<i>Skupne za izobraževanje učiteljev in izobraževalne vede:</i> ○ sposobnost učiti se; ○ komunikacijske veščine; ○ veščine timskega dela; ○ veščine informacijske tehnologije; ○ reševanje problemov; ○ samostojnost; ○ veščine razmišljanja; ○ medosebne veščine; ○ načrtovanje in upravljanje časa; ○ reševanje problemov; ○ odločanje; ○ upoštevanje raznolikosti in večkulturnosti; ○ etična merila; ○ kritične in samokritične sposobnosti; ○ sposobnost izboljšati svoje učenje in delovanje, vključno z razvijanjem študijskih in raziskovalnih veščin; ○ sposobnost analize, sinteze, vrednotenja, prepoznavanja problemov in iskanja rešitev; ○ dobro poznavanje poklica, ki ga opravlja.

Izobraževanje učiteljev • kompetence za vrsto strategij poučevanja/učenja in ocenjevanja ter razumevanje njihovih teoretičnih podlag; • sposobnost ustvariti enakovredno in pošteno ozračje, ki vse učence spodbuja k učenju ne glede na njihov družbeni, kulturni in ekonomski kontekst.	
Drugi cikel	
Ključne predmetnospecifične kompetence	Ključne generične kompetence
<i>Skupne za izobraževanje učiteljev in izobraževalne vede:</i> ▪ kompetence za skupno reševanje problemov v zvezi z izobraževalnimi vprašanji v najrazličnejših kontekstih; ▪ sposobnost prilagoditi prakso specifičnim izobraževalnim kontekstom; ▪ razvijanje znanja in razumevanja na izbranem področju strokovne specializacije v pomembnih vidikih izobraževanja – upravljanje izobraževanja, kurikularne študije, izobraževalne politike, izobraževanje odraslih, težave pri učenju, otroška literatura; ▪ sposobnost raziskovanja na področju svoje discipline in prenašanja spoznanj v prakso; ▪ sposobnost premisleka o vrednotah, ustreznih za izobraževalne dejavnosti.	<i>Skupne za izobraževanje učiteljev in izobraževalne vede:</i> ▪ raziskovalne veščine; ▪ vodstvene veščine; ▪ komunikacijske veščine, vključno s sposobnostjo sporazumevanja v višjih strokovnih registrih; ▪ sposobnost premisleka o lastnem delu in vrednotenje lastnega dela; ▪ razvijanje višjih kognitivnih veščin, povezanih z razvijanjem in ustvarjanjem znanja.

Tretji cikel - izobraževanje učiteljev in izobraževalne vede	
Ključne predmetnospecifične kompetence	Ključne generične kompetence
▪ pridobivanje in razumevanje obsežnega korpusa znanj, ki so v ospredju študija na področju izobraževanja; ▪ prevzemanje osebne odgovornosti in pretežno samostojnih pobud v kompleksnih in nepredvidljivih situacijah v strokovnem ali enakovrednem kontekstu, ki se povezuje z izobraževanjem kot širokim področjem; ▪ učenje, kako kritično vrednotiti širše posledice uporabe znanja v določenih izobraževalnih in strokovnih kontekstih; ▪ temeljito premišljevanje o družbenih normah in odnosih na določenem področju izobraževanja in njihovo dejavno spreminjanje; ▪ sposobnost voditi (izvirne) raziskave; izkazovanje sposobnosti za opravljanje samostojnih, izvirnih in objavljenih raziskav na različnih področjih izobraževanja in/ali šolske pedagogike.	▪ ustvarjanje in interpretiranje takšnega novega znanja prek izvirnih raziskav ali drugega vrhunskega znanstvenega dela, ki prenese kolegialno kritiko na nacionalni in mednarodni ravni; ▪ sposobnost prikazati širok nabor vodilnih veščin, tehnik, orodij, praks in/ali gradiv, ki so povezana s področjem študija; ▪ razvijanje novih veščin, tehnik, orodij, praks in/ali gradiv; ▪ odzivanje na abstraktne probleme, ki širijo in ponovno opredeljujejo obstoječe proceduralno znanje; ▪ sporočanje rezultatov raziskav in inovacij kolegom; ▪ sodelovanje v kritičnem dialogu, vodenje in sprožanje kompleksnih družbenih procesov na lastnem strokovnem področju; kritiške sposobnosti, t.j. sposobnost kritike in samokritike; ▪ predstavitev in javno zagovarjanje znanstvenih študij; ▪ ustvarjalnost.

Predmetnospecifične kompetence v izobraževalnih vedah

Delovna skupina za izobraževalne vede je razvila naslednji seznam predmetnospecifičnih kompetenc, ocenjen pa je bil v anketi, opravljeni med nekdanjimi študenti, akademiki in zaposlovalci.

Izobraževalne vede

1. Sposobnost sistematično analizirati izobraževalne koncepte, teorije in vprašanja politik.
2. Sposobnost prepoznati možne povezave med vidiki predmetnega znanja in njihovo uporabo v izobraževalnih politikah in kontekstih.
3. Sposobnost refleksije lastnega sistema vrednot.
4. Sposobnost prerekanja konceptov in teorij, ki se pojavljajo v izobraževalnih vedah.
5. Sposobnost prepoznati raznolikost učencev in kompleksnost učnega procesa.
6. Zavedanje, da lahko učenje poteka v najrazličnejših kontekstih.
7. Zavedanje o različnih vlogah udeležencev v učnem procesu.
8. Razumevanje struktur in namenov izobraževalnih sistemov.
9. Sposobnost izvajati izobraževalne raziskave v različnih kontekstih.
10. Svetovalske veščine.

11. Sposobnost upravljati projekte za izboljšave/razvoj v šoli.
12. Sposobnost upravljati izobraževalne programe.
13. Sposobnost vrednotiti izobraževalne programe/gradiva.
14. Sposobnost predvideti nove izobraževalne potrebe in zahteve.
15. Sposobnost voditi in usklajevati multidisciplinarne izobraževalne time.

Izobraževanje učiteljev

16. Zavezanost napredovanju in dosežkom učencev.
17. Kompetence za različne strategije poučevanja/učenja.
18. Kompetence za svetovanje učencem in staršem.
19. Poznavanje predmeta, ki se poučuje.
20. Sposobnost učinkovito komunicirati s skupinami in posamezniki.
21. Sposobnost ustvarjati ugodno ozračje za učenje.
22. Sposobnost uporabljati poti e-učenja in ga vključevati v učna okolja.
23. Sposobnost učinkovitega upravljanja s časom.
24. Sposobnost premisliti o lastnem delu in njegovem vrednotenju.
25. Zavedanje potrebe po trajnem strokovnem razvoju.
26. Sposobnost oceniti učne izide in dosežke učencev.
27. Sposobnost sodelovati pri reševanju problemov.
28. Sposobnost odzivati se na različne potrebe učencev.
29. Sposobnost izboljševati učno okolje.
30. Sposobnost prilagajati kurikulum posebnim izobraževalnim kontekstom.

Posvetovalni proces z zainteresiranimi udeleženci

V prvi fazi projekta Tuning se je delovna skupina za izobraževalne vede posvetovala z nekdanjimi študenti, zaposlovalci in akademskim osebjem s tega področja ter jih zaprosila za mnenja glede nabora generičnih in predmetnospecifičnih kompetenc, ki so ustrezne za predmetna področja izobraževanja učiteljev oziroma izobraževalnih ved. Kakor je bilo že navedeno, so ta posvetovanja pripeljala do okvirnega seznama kompetenc. Delovna skupina se je v prvi in drugi fazi projekta Tuning občasno posvetovala tudi z drugimi akademskimi predstavniki, ker je želela dobiti povratne informacije o vprašanjih, ko so se ta pojavila, na primer glede izračuna študijske obremenitve študentov.

Poklici, povezani z izobraževanjem, so zastopani v mnogih strokovnih organih, strokovnih društvih in upravnih organih, od katerih mnogi pripadajo evropskim mrežam. V mnogih državah se ustanavljajo strokovni sveti s podobnimi pooblastili, kot jih imajo drugi strokovni upravni organi, na primer zdravniški sveti. Kjer taki sveti ali drugi akreditacijski organi obstajajo, se morajo visokošolski zavodi, ki izvajajo programe za izobraževanje učiteljev in programe izobraževalnih ved, za katere se zahteva strokovna akreditacija, z njimi posvetovati in jim omogočiti akreditacijske obiske. Študentski partnerji se vključujejo preko nacionalnih študentskih teles in so v mnogih državah lahko zastopani v odborih za pregled in akreditacije na nacionalni ravni.

Tesne vezi med programi za izobraževanje učiteljev in praktičnim delom študentov zagotavljajo stalno priložnost za posvetovanje z zainteresiranimi udeleženci [*stakeholders*], to je z učitelji v šolah ali s šolskimi ravnatelji, o odnosu med teorijo in prakso ter o tem, katere

dele programov za izobraževanje učiteljev bi bilo mogoče izboljšati, da bi boljje ustrezali stvarnosti sodobnih šol.

Drugi zainteresirani udeleženci so uporabniki izobraževalnih storitev, na primer starši, ki kot "potrošniki" izbirajo šole za svoje otroke v čedalje bolj tržno naravnani družbi, kar ustvarja pritisk na šole in visokošolske ustanove, da se odzovejo na njihove zahteve in ustrezno izobrazijo učitelje.

Univerze, ki ponujajo programe izobraževalnih ved (morda v kombinaciji s študijem psihologije, sociologije, političnih ved in novinarstva), čedalje pogosteje anketirajo svoje nekdanje študente in tudi njihove zaposlovalce, ker želijo ugotoviti, v katerih poklicih se zaposlujejo, kar jim omogoča večjo ciljno naravnost glede na potrebe trga dela.

Drugi zainteresirani udeleženci, s katerimi se ponudniki študija s področij izobraževanja učiteljev in izobraževalnih ved rutinsko posvetujejo, so skupine zaposlovalcev kot npr. nacionalne organizacije šolskih ravnateljev ali šolskih psihologov, organizacije za vodenje in svetovanje, sindikati učiteljev, uradniki ministrstva za šolstvo, lokalne šolske uprave itd.

4 Delovna obremenitev in ECTS

To vprašanje je težko obravnavati, če ne uvedemo razlikovanja med predbolonjskimi in pobolonjskimi strukturami. Predbolonjski prvi cikel lahko obsega do 300 točk, enakovrednih kreditnim točkam po ECTS, nova zakonodaja glede spodaj navedenih števil pa je šele delno uvedena. Kljub temu so člani delovne skupine za izobraževalne vede zbrali naslednje informacije. Treba je upoštevati, da izobraževanje učiteljev predstavlja anomalijo glede implementacije bolonjskega procesa.

Cikel	Kreditne točke ECTS
Prvi cikel	Izobraževanje učiteljev 180 do 240, če je v celoti vključeno v prvi cikel; če je razdeljeno med prvi in drugi cikel, je skupni seštevek ustrezno večji. Kvalifikacija za poučevanje na srednješolski ravni lahko vključuje diplomu prve stopnje v obsegu od 180 do 240 točk plus enoletni diplomski program, osredotočen na pripravo za poučevanje v obsegu, ki je enakovreden 60 do 80 točkam. Ta diplomski program je lahko element drugega cikla, vendar se v nekaterih državah šteje kot diploma prvega cikla, čeprav se opravi po diplomi prve stopnje. Za status kvalificiranega osnovnošolskega učitelja je običajnejša integrirana stopnja v obsegu 240 točk, čeprav je v nekaterih državah na razpolago tudi zaporedni model za bodoče osnovnošolske učitelje, na primer v Veliki Britaniji. Izobraževalne vede 180 do 240 točk

Drugi cikel	Izobraževanje učiteljev in izobraževalne vede 60 do 120 točk. Kakor je bilo že navedeno, vse države še nimajo ločenih programov prvega in drugega cikla. Prej omenjena enoletna diploma je lahko kvalifikacija drugega cikla, ni pa vedno ovrednotena s kreditnimi točkami po ECTS. V nekaterih državah, na primer v Grčiji, izraz »izobraževanje učiteljev« obstaja samo na ravni prvega cikla, potem pa se za vse uporablja izraz »izobraževalne vede«.
Tretji cikel	Izobraževanje učiteljev in izobraževalne vede 120 po drugem ciklu, če je kvalifikacija drugega cikla vezana na doktorsko delo, sicer 180 kreditnih točk po ECTS, kar se normalno povezuje s triletnim rednim študijem. V mnogih državah trajanje doktorskega študija še ni določeno s kreditnimi točkami, normalen čas za dokončanje študija pa lahko traja 4–6 let rednega študija ali še več.

Trendi in razlike v evropskem visokem šolstvu na tem področju

Izobraževanje in usposabljanje so prednostne naloge Sveta Evropske unije. Strateški cilji za razvoj sistemov izobraževanja in usposabljanja v Evropski uniji so določeni na evropski ravni, kjer so sprejete tudi odločitve glede podrobnega programa. Generalni direktorat za izobraževanje in kulturo Evropske komisije je prepričan, da so izobraževanje učiteljev in raziskave na področju izobraževanja »bistvenega pomena« za uresničevanje lizbonskih ciljev. To mnenje je bilo potrjeno tudi na sestanku Sveta v Madridu ter v skupnem poročilu Sveta in Komisije *Izobraževanje in usposabljanje 2010*. Na znanju utemeljene in dinamične učeče se družbe so odvisne od visoko kvalificiranega pedagoškega osebja v najrazličnejših kontekstih (na primer vseživljenjsko učenje, @-učenje, inkluzivno izobraževanje, univerzitetno izobraževanje). Zato se področje začetnega izobraževanja in stalnega strokovnega razvoja izobraževalcev ter ljudi v sorodnih poklicih hitro širi, diverzificira in profesionalizira. Opazni so naslednji trendi:

- o Vloga akademikov s področja izobraževanja v pripravi univerzitetnih učiteljev. V 50 % držav, ki so zastopane v projektu Tuning, je začetno izobraževanje za poučevanje zdaj temeljnega pomena tudi za univerzitetne učitelje.
- o Poučevanje v visokošolskih ustanovah postaja posebno področje raziskovanja.
- o Čeprav na površinski ravni med državami članicami obstajajo očitne nacionalne razlike v izobraževalnih vedah in v izobraževanju učiteljev, pa na globlji ravni opazamo tudi precej podobnosti in skupnih značilnosti. To omogoča oblikovanje vseevropskih modulov ali programov, kar se že dogaja.
- o Čeprav tradicionalno, in v mnogih državah še vedno, izobraževanje učiteljev temelji na teoretičnem in praktičnem znanju, mnoge države zdaj dajejo vse več prednosti raziskavam v razredu, ker sklepajo, da je tako delo neposredno relevantno za izobraževalno prakso. Zato narašča na dokazovanju utemeljena [*evidence-based*] praksa kot nova filozofija izobraževanja učiteljev.
- o Zato so v čedalje več državah raziskave vključene v programe začetnega izobraževanja učiteljev, čeprav ta element še ni sestavni del vseh modelov začetnega izobraževanja učiteljev v Evropi na ravni prve stopnje. So pa raziskave običajno sestavni vidik vseh programov na ravni druge stopnje.

- o Narašča tudi obseg izrednega študija na vseh ravneh, predvsem na ravni drugega in tretjega cikla. To je povezano z vzporednim trendom samostojnega financiranja študija po prvem ciklu, kar je v nekaterih državah EU že uveljavljeno, zdaj pa se širi po vsej Evropi.
- o Število kandidatov, ki se odločajo za izobraževanje učiteljev, narašča. Zaradi pomanjkanja učiteljev, gospodarske recesije ali pa altruizma se zreli strokovnjaki z drugih področij odločajo za poučevanje. Ti kandidati imajo običajno diplomu iz drugih predmetov in se jim pogosto dovoli vstopiti v izbrani program izobraževanja učiteljev. Vse kaže, da akademiki in zaposlovalci pozitivno obravnavajo take zrele kandidate.
- o V Evropi (v Veliki Britaniji, na Irskem in Portugalskem) se začenjajo pojavljati strokovni doktorati. To morda pomeni začetek trenda, povezanega z razvijanjem priložnosti za vseživljenjsko učenje za strokovnjake na področjih, ki so povezana z izobraževanjem učiteljev.
- o Drugi trend v doktorskem študiju je gibanje za omejitev trajanja študija na razumno število let / obremenitev (ki jo motivira predvsem analiza realnih stroškov mentorstva na univerzah).
- o Krepi se tudi težnja po ponudbi spletnih elementov programov na ravni drugega cikla in uporabi spletnih virov kot dela strategij poučevanja in učenja.

5. Učenje, poučevanje in ocenjevanje

Zanimanje izobraževalnih ved je usmerjeno predvsem k učenju, poučevanju in ocenjevanju, pri čemer ima mnogo akademikov obsežne praktične izkušnje. Za akademike s področja izobraževalnih ved že dolgo velja, da pri svojem poučevanju zavestno izkazujejo dobre prakse. Pristop projekta Tuning k razvoju kurikulov in njegov pristop k učenju, poučevanju in ocenjevanju, ki temelji na kompetencah študentov, je že trdno uveljavljen na študijskih področjih, kot je izobraževanje učiteljev, razvile pa so se tudi dragocene pedagoške prakse, ki temeljijo na načelih učenja odraslih in razvijanja kompetenc. Spodaj so naštetih trije kazalci dobrih praks s področja izobraževalnih ved, ki so morda relevantni tudi za druge discipline.

Najboljša praksa

A. Razvijanje veščin opazovanja (učenje in poučevanje v prvem ali drugem ciklu)

Kompetence, ki se razvijejo:

- o sposobnost analizirati kompleksne situacije v zvezi z učenjem ljudi in razvojem v določenih kontekstih, vključno z lastnim učenjem;
- o sposobnost objektivno opisati svoja opažanja, jih kategorizirati in analizirati ter pripraviti teoretično podprte sodbe na podlagi opaženih dogodkov;
- o zavedanje, kako lahko lastne vrednote in prepričanja vplivajo na način opazovanja dogodkov;
- o uporaba literature in znanstvenih izsledkov, ki podpirajo analizo in vrednotenje.

Metoda poučevanja, učenja in ocenjevanja

To je metoda, ki se pogosto povezuje s pristopom k poučevanju in učenju na podlagi nalog ali problemov.

Opazovanje je ključni element delovne in šolske prakse. Praktično razvijanje različnih kompetenc, ki tvorijo veščine opazovanja, se lahko začne z opazovanjem zelo konkretnih pojavov (z nizko ravno sklepanja), ki jih je preprosto opazovati in opisati (kdo se pogovarja s

kom, koliko krat se zgodi x itd.), postopoma pa se vključijo dogodki, ki jih ni tako lahko "videti" in opisati (z visoko ravno sklepanja), na primer, kakšne vloge igrajo ljudje, kakšne cilje ima dejavnost itd.

Iz opazovanja pod vodstvom mentorja lahko študenti nato preidejo na resnično opazovanje med svojo delovno prakso. Vsaki nalogi iz opazovanja sledi vaja v razmišljanju, pri kateri se od študentov zahteva, da si izmenjajo opise, kategorizirajo pojave (analiza) in ovrednotijo, kar so opazovali in kako so njihove vrednote vplivale na opazovanje. Iskanje ustrezne literature je pomemben del nadaljnjih dejavnosti, predvsem na ravni drugega cikla. Tudi opazovanja med delovno prakso se nadgradijo med izmenjavo izkušenj z vrstniki in mentorji.

B. Ocenjevanje portfelja (učenje in poučevanje v prvem ali drugem ciklu)

Kompetence, ki se razvijejo:

- o razmišljanje;
- o samostojno odločanje kot del vase usmerjenega učenja;
- o nabor kompetenc, ki so ustrezne za enoto ali program, ki tvori podlago portfelja.

Metoda poučevanja, učenja in ocenjevanja

Ocenjevanje portfelja običajno predstavlja del študijskega programa ali razdelek programa, ne pa samostojnega modula, in temelji na ciljno usmerjenem vzorcu študentovega dela, izbranem na podlagi opredeljenih meril, povezanih s ciljnim kompetencami. Namen portfeljev je poudariti in ponazoriti znanje in veščine študentov v okviru nabora kompetenc. Portfelj prav tako omogoča premislek, ker ponuja priložnost, da študent kritično ovrednoti lastno delo in oceni učinkovitost medsebojnih interakcij v izbranih kontekstih.

Portfelj je zelo uporaben pri delovni praksi, ker se vanj zapisuje, s katerimi učnimi dejavnostmi se je ukvarjal študent. Pozneje se portfelj lahko uporabi kot pomoč pri pripravi na razgovore za službo.

Portfelji po navadi predstavljajo izbor celotne zbirke podatkov, ki jo zbere študent (in ki lahko vključujejo ocenjena dela, izdelke, profile učencev, dnevnike itd.), in ponazarjajo razvoj kompetenc v času. V zadnjem času se z IT pripravljajo spletni portfelji, iz katerih je mogoče razbrati, kakšne veščine, povezane z IT, in druge veščine je razvil študent.

C. Usposabljanje za raziskovalne metode (poučevanje, učenje in ocenjevanje v drugem ali tretjem ciklu)

Kompetence, ki se razvijejo:

- o razumevanje raziskovalnih metod in paradigem, v katere se umeščajo;
- o poznavanje pogosto rabljenih metod v izobraževalnih raziskavah in
- o praktična uporaba teh metod, analiza podatkov itd.;
- o sposobnost priprave verjetnih vprašanj, na katera je mogoče odgovoriti z raziskavami, in izbira ustreznih raziskovalnih metod za njihovo preučevanje.

Metoda poučevanja, učenja in ocenjevanja

Večina študentov, ki se izobražujejo za učitelje, se loteva samostojnih raziskovalnih projektov in ne sodeluje v raziskovalnih timih. Ker prihajajo iz najrazličnejših neakademskih delovnih okolij, mnogi na začetku potrebujejo pomoč pri razvijanju ustreznih raziskovalnih predlogov. Tipične take dejavnosti vključujejo:

- o razpravo o naravi izobraževalnih raziskav; podajanje in iskanje informacij o glavnih pristopih k raziskavam na področju izobraževanja;

- o preučitev narave vprašanj za raziskavo;
- o razpravo o glavnih metodah, tehnikah in instrumentih, ki so bili uporabljeni za zbiranje in analizo podatkov, v skladu s predmetom in cilji posamezne raziskave;
- o razpravo o tem, kako pripraviti načrt raziskave.

Študenti opravljajo več praktičnih dejavnosti, kot je opredelitev vprašanj in ciljev raziskav, razvijanje ustreznih instrumentov za zbiranje podatkov, razvijanje in uporaba metod analize podatkov, raziskovalne metode v literaturi in vrednotenje njihove ustreznosti glede na lastne potrebe. Ocenjevanje temelji na študentovi pripravi načrta raziskave, ki se pozneje pogosto uporabi kot osnova za raziskovalni predlog.

6. Izboljšanje kakovosti

Eden od načinov za izboljšanje kakovosti programov za izobraževanje učiteljev in programov s področja izobraževalnih ved so aktivna partnerstva z zaposlovalci in strokovnimi organi. Zaposlovalci lahko prek sodelovanja na področju delovne prakse praktično ocenijo ustreznost študijskih programov glede na tekoče družbene potrebe. Strokovni organi lahko prek svojih regulatornih funkcij zagotovijo, da se merila kakovosti ohranjajo na nacionalni, čedalje bolj pa tudi na mednarodni ravni. Taki dialogi z zunanjimi partnerji še niso stvarnost po vseh državah EU.

Akademiki na oddelkih za izobraževanje in fakultetah sodelujejo ali pa so vodilni v večini raziskav procesov ocenjevanja in izboljševanja kakovosti v visokem šolstvu (in na drugih področjih izobraževanja), zato so prakse na tem področju znanstveno utemeljene.

Procesi ocenjevanja kakovosti so dokaj kompleksni in so zanje torej potrebna najrazličnejša orodja in ljudje, ki v njih sodelujejo. Zato tudi študenti vedno bolj sodelujejo pri zagotavljanju kakovosti in v procesih izboljšav, kar je del njihovega razvijanja kritične praktične miselnosti.

Širok nabor internih postopkov spremljanja se vnaša v odprte sisteme, kjer se nato razpravlja o posledicah izboljšav, na primer ankete med študenti, študentske razprave in ciljne skupine, mnenja kateder, pregled ocenjevanja študentov itd., letne revizije programov, ki lahko vključujejo študente in profesorje, opažanja kolegov itd. V nekaterih državah (na primer v Veliki Britaniji in na Irskem) v tem procesu v glavnem na vseh ravneh sodelujejo tudi zunanji izpraševalci.

Na mnogih oddelkih za izobraževanje učiteljev zaposleni skrbijo za stalni strokovni razvoj z udeležbo na kratkih tečajih, konferencah in seminarjih. V mnogih ustanovah postaja izobraževanje učiteljev za univerzitetne učitelje običajen način izboljšanja kakovosti kot dela strategije trajnega učenja.

Zunanje ocenjevanje, ki ga opravijo nacionalne agencije za zagotavljanje kakovosti in ki se razvija na posvetovalni osnovi, omogoča premislek katedram in posameznikom, čeprav je večina v evropski skupini Tuning naklonjena nenaglašeni zunanji vrednotenju. Menijo namreč, da so vrednotenja zunanjih agencij pre pogosto povezana s prihodnjim financiranjem in "vrednostjo za denar" ali pa s političnimi cilji, ne pa z izboljšavami, povezanimi z učenjem študentov.